

Bilaga 12

Män utanför städerna – om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring

Susanne Stenbacka

Susanne Stenbacka är docent och universitetslektor i kulturgeografi vid Uppsala universitet. Hon bedriver huvudsakligen forskning inom området lokal/regional utveckling, relationer mellan stad och landsbygd, migration till rurala områden samt genusrelationer avseende regional utveckling och hushållens agerande. Pågående forskning berör bland annat kommuners strategier i relation till internationell migration, i termer av resiliens på samhälls- och individnivå samt transnationella praktiker och nätverk. En annan inriktning är mot lantbruksföretag och ungas perspektiv på möjligheter och hinder inom de gröna näringarna från ett genusperspektiv

Innehåll

1	Introduktion	3
2	Synen på landsbygden och konstruktionen av en rural maskulinitet	5
3	Migration – fokus på unga	8
3.1	Mobilitet ett uttryck för ambitioner?	9
3.2	Landsbygdens två sidor: en rik och begränsad boendemiljö	11
3.4	Migration och arbetsmarknad: en mångsidig relation	12
3.5	Uppfattningar och jargong har betydelse	14
3.6	En urban norm	15
4	Levt liv och maskulinitet på landsbygden	17
4.1	Varierade strategier inom gruppen män	18
4.2	Gränsöverskridande och osynliggörande	19
4.3	Maskuliniteter och migration	21
4.4	Homosexualitet och det rurala	21
5	Manlighet konstrueras från flera perspektiv	24
6	Identifiering av förändringsprocesser: exemplet jord- och skogsbruk	26
6.1	Betydelsen av ekonomisk och teknisk utveckling	27
7	Avslutning: Rurala maskuliniteter och förändringspotentialer	29
8	Förändringspotential i fokus	30
9	Sammanfattning	32
	Referenser	35

1 Introduktion

Sverige kännetecknas regionalt av en ojämn befolkningstillväxt. Många kommuner ser ett vikande befolkningsunderlag samt en åldrande befolkning. En viss snedfördelning i befolkningsmönster vad gäller kön kan också identifieras. Medan storstäderna har ett visst överskott av kvinnor så har flera mindre kommuner ett överskott av män.¹ Sådana skillnader i könsfördelning tar sig inte bara konkreta uttryck i de kommuner som berörs. Skillnaderna levandegörs också i våra tankar, resonemang och idéer om vad de kan bero på. När det handlar om migration förmedlar debatten ibland ett synsätt som indirekt säger att det är männen som ”gör fel” och som hamnar i bakvattnet eftersom de inte flyttar, kvinnorna uppfattas som mer ambitiösa. En anledning till att mobilitet ses som positivt är att den sätts i samband med vilja till utbildning och lärande, problemet är att mobiliteten till största del sker i en riktning.

Att utse vinnare och förlorare är inte något som låter sig göras i denna process. Distinktionen som ofta görs mellan de moderna migranterna och de kvarstannande ”backwaters” kan snarast betecknas som en utveckling av stereotyper (Jamieson 2000). Männen som stannar kan finna arbeten som är bättre betalda än de kvinnor som flyttar till traditionellt ”kvinnliga” jobb i storstäderna (Nilsson 2001). Med ett annat perspektiv skulle man kunna hävda att det är tur att männen stannar i högre utsträckning än kvinnorna, annars skulle befolkningsunderlaget vara ännu sämre.

Detta avsnitt fokuserar genusrelationer i rurala områden med fokus på processer som handlar om rurala maskuliniteter, identitetsbyggande och migration. Med ”rurala områden” avses glesbygd, landsbygd liksom mindre samhällen och tätorter med upp till 5000–10 000 invånare. Resonemangen utgår från studier gjorda i såväl glesbygd som i mindre tätorter, därför är det inte meningsfullt att här definiera ”rurala” utifrån folkmängd. Vi kan konstatera att många av de idéer som omgärdar synen på landsbygden inte begränsas till att omfatta bygder med ett visst invånarantal, begreppet landsbygd är flytande och sammanhanget avgör vad som räknas dit. Kortfattat kan man säga att rurala maskuliniteter förhåller sig till rurala femininiteter (rummet är gemensamt), till urbana maskuliniteter (kön är gemensamt) samt till urbana femininiteter (varken rum eller kön är gemensamt). Talar vi om män så handlar det om hur män förhåller sig

---

¹ Skillnaderna kan vara marginella och de kan också gälla härkomst och ålder (se Forsberg och Stenbacka 2013).

till kvinnor i rurala respektive urbana områden liksom hur män förhåller sig till män i urbana områden. Inhämtningen av information koncentreras till studier som rör Sverige, Norden och Europa. Inledningsvis diskuteras hur landsbygd och maskulinitet konstrueras i relation till varandra, hur rurala maskuliniteter kan förstås och förklaras. Därefter följer ett avsnitt som behandlar migration i relation till konstruktionerna med fokus på unga män och kvinnor. Dels synen på migration i relation till stad och land och dels de migrationsmönster som har identifierats. Den nästföljande delen behandlar några olika aspekter av mäns liv på landsbygden. Det behandlar arbetsmarknaden och migration; jordbruks- och skogsbranschen utgör exempel som synliggör pågående förändringar av rurala maskuliniteter. Avslutningsvis diskuteras några lärdomar avseende rurala maskuliniteter.

2 Synen på landsbygden och konstruktionen av en rural maskulinitet

Kombinationen män och landsbygd utgör ett av flera tydliga exempel på hur vi sammankopplar identiteter och rum och hur särskilda rum ger upphov till särskilda könsmärkta identiteter. Manligt och kvinnligt ges olika innehåll beroende på om vi sammanför det med stad eller land. Till exempel sammankopplas män på landsbygden ofta med idéer om ”macho” identiteter, kroppslig styrka snarare än verbal förmåga och aktiviteter som fordrar stora maskiner, bilar eller jaktvapen. Män i städer kopplas i större utsträckning till ekonomisk och politisk makt, beslutsfattande och synliggörs som kulturella aktörer. Urbana maskuliniteter antas vara mer skiftande beroende på till exempel rumslig tillhörighet, till förorten, centrala staden eller villabebyggelsen medan landsbygden i större utsträckning antas vara homogen.

En begreppslik skillnad kan göras mellan dels det maskulina i det rurala och dels det rurala i det maskulina. Campbell och Bell (2000) menar att det förstnämnda handlar om hur maskulinitet konstrueras i det som kan betecknas som rurala rum, det vill säga på landsbygden och i mindre orter. Det rurala i det maskulina handlar om hur det rurala bidrar till att skapa maskulinitet. När maskulinitet ska beskrivas generellt, utan platsanknytning, kan rurala teman komma till uttryck. Det kan till exempel utgöras av hårt kroppsarbete, fyrhjulsdrivna bilar liksom mode inspirerat av primärindustri som jord- och skogsbruk. Det rurala och det maskulina interagerar alltså på en symbolisk nivå, menar författarna. Det rurala i det maskulina produceras i dagliga praktiker genom att såväl män som kvinnor talar och agerar utifrån sina tolkningar av omvärlden.

Texter inom reklam och media bidrar till organiseringen av sociala handlingar. De idéer eller samtalsordningar som kan urskiljas bygger på föreställningar men kan i sin tur också påverka individens handlingar och uppfattningar. Därför har också sådant material i allt större omfattning fått utgöra basen för undersökningar om kön och plats. I en rapport av Abrahamsson och Waara (2005) studeras hur kvinnor och män skildras i norrbottnisk massmedia, arbetet berör således vilka representationer av kön som skapas inom en region (vilket inte utesluter att representationerna återfinns i andra regioner). De menar att unga kvinnor och män, liksom äldre, möter en ”slentrianmässig föreställningsvärld om kvinnor och män som bärare av egenskaper som aktiva [män] eller passiva [kvinnor], som handlingskraftiga eller offer.” Följden av att sådana bilder förmed-

las är att en region därmed kan framstå som mer eller mindre attraktiv, kanske särskilt vad gäller unga kvinnors uppfattningar om den, liksom hur man ser på sin tillhörighet.

Maskulinitet, som en aspekt bland flera när det handlar om identitetsbyggande, kan konstrueras både utifrån och inifrån. I identitetsbyggande ingår olika ordningar av hierarkier och maktpositioner. Forskningen om genus och makt har utvecklats från att ha uppmärksammat maskulinitet som privilegierad jämfört med feminitet mot att uppmärksamma multipla maskuliniteter, i olika sociala och rumsliga kontexter (se Johnson 2008 för en översikt). Vissa maskuliniteter uppnår hegemoni, medan andra befinner sig i en underordnad position (Connell 1995). I en studie av rural maskulinitet i svensk media visas hur den urbana maskuliniteten utgör en norm och är överordnad den rurala. Med fokus på tre dokusåpor i svensk TV visas hur den rurala mannen framställs som ojämförbar, i behov av hjälp och avvikande. Denna bild skapas av programkarna och programledarna, och en bärande idé är den rurala maskuliniteten som sårbar och utsatt, en man från landsbygden ska känna till sin position. (Stenbacka 2011) Relationen mellan en urban, modern maskulinitet och en rural, traditionell samt förtryckande maskulinitet synliggörs också i Erikssons (2010) analys av filmen *Jägarna*. I filmen innehas den ideala maskuliniteten av vita medelklassmän som levt sitt liv i en urban miljö och dessa män kontrasteras mot de rurala män som inte lämnat den norrländska periferin och som utvecklat kvinnoförtryckande liksom våldsamma praktiker. Brandth (2002) belyser en omvänd rollfördelning jämfört med tidigare då mannen var den ledande gestalten på landsbygden. Hon menar att kvinnor på landsbygden i dag ses som kapabla, med möjlighet till inflytande och oberoende medan män ses som bakåtsträvare, ensamma och marginaliserade: "In research and in the popular media, rural/farm men are no longer pictured as active, decisive, and in control, but as backward, lonely, vulnerable and marginalised." (Brandth 2002:191) Från att ha varit de starka och bestämmande ses männen nu som sårbara och utan möjlighet att förbättra sin tillvaro. Å ena sidan visar detta att det finns ett utrymme att diskutera olika slags maskuliniteter och att existerande stereotyper luckras upp (Brandth & Haugen 2005), men det skulle också kunna vara ett tecken på att en stereotyp ersätts av en annan.

Rural maskulinitet konstrueras också inifrån, till exempel genom att ta avstånd från det urbana. Bye (2003) har studerat man-

liga jägare i Norge och konstaterar att de anser sig själva vara mer medvetna och bry sig mera om naturen än de urbana besökarna som jagar en kort tid varje år. Brandth och Haugen (2005) kommer fram till en liknande slutsats i sin studie av tidningen Skogeieren. Markägare framhåller att de gärna jagar och fiskar i mer orörda områden med en "vildare" natur, dit turisterna inte hittar.

3 Migration – fokus på unga

Frågor om migration – hur man ser på att flytta liksom hur man faktiskt flyttar är ett exempel som synliggör kopplingen mellan sociala konstruktioner och symboler å ena sidan och praktiker eller handlingar å den andra.

Ungas syn på land respektive stad och ungas handlingsmönster i en rural kontext är betydelsefullt för utvecklingstendenser. Attityder och förhållningssätt påverkar egna och andras handlingsmönster och självuppfattningar – unga människor står också för en anknytning till framtiden. Detta avsnitt syftar till att diskutera relationen unga – glesbygd med fokus på migration och arbetsmarknad samt anknytande områden. Ansatsen är resonerande och syftar också till att kontextualisera problemområdet unga – landsbygd. Ofta rör sig undersökningar inom åldersspannet gymnasieålder (16–19 år) eller så kallade unga vuxna (18–25 år). En betydelsefull skillnad kan göras mellan studier som avser ungas planer, det vill säga hur man tänker sig en framtid relaterat till migration och arbete, och studier som avser genomförda handlingar (flyttmönster, arbetsmarknadsanknytning). Var studierna tar plats har också betydelse, landsbygden ter sig inte densamma över landet eller inom Europa. Landsbygd kan vara tätortsnära med goda kommunikationer eller perifer med längre avstånd till centralorten. Skala har betydelse genom att en landsbygd förhåller sig både till centralorten i den egna kommunen eller regionen men den förhåller sig också till andra regioner i landet. Platser är relativa, de rör på sig; perspektiv och rumsliga beroendeförhållanden har betydelse.

Flera studier tar upp skillnader mellan kvinnor och män vad gäller flyttbenägenhet, som exempelvis kvinnors ökade benägenhet att flytta från landsbygd till stad. Förklaringarna varierar mellan betoningen av framför allt manligt dominerade fritidsaktiviteter och rekreation, sociala krav om att utföra obetalt arbete (Dahlström 1996), samt kvinnors upplevelser av småskaligheten som "klostrofobisk" (Stockdale 2002, i Bjarnason o Thorildson). Dahlström drar i sin studie om ungas uppfattningar om migration och kvarstannande i Troms, Nordnorge, slutsatsen att män är mindre flexibla och mindre benägna att utbilda sig för att anpassa sig till arbetsmarknaden.² De väljer traditionellt manliga arbeten

---

² Här finns en risk att man glömmer att även traditionellt manliga arbeten inom exempelvis skogsbruket kräver utbildning; såväl skogsägare som skogsarbetare behöver relevant

och upplever arbetslöshet i kombination med säsongsarbeten eller också kombinerar de flera arbeten. Den lokala kontexten gör att tiden under arbetslöshet inte behöver bli tom eftersom de har naturnära fritidsintressen. Dahlström beskriver processen som att det kulturella gapet (främst förstått som skillnad i utbildningsnivå) mellan män och kvinnor ökar vilket utgör en risk för att männen marginaliseras. Waara diskuterar landsbygd i förhållande till stad vad gäller identitetsskapande. Han tar sin utgångspunkt i det post-industriella synsättet och skriver om en process där platsen utgör en av många faktorer som medverkar till att skapa en individs identitet – och att denna plats är föränderlig. Problemet är, skriver Waara (2011), att ungdomar i städerna betraktas som bärare av dessa värderingsförändringar, ”samtidigt som landsbygdens unga betraktas, likt icke-definitionerna av ruralitet och glesbygd, som dess motpol det vill säga fixering och kontinuitet.” (Waara 2011:124) De traditionella värderingarna antas därmed återfinnas på landsbygden medan staden står för det moderna och utvecklingsinriktade. Eftersom uppfattningen om vad normal ungdom innebär har formats i urbana sammanhang medför det dels att landsbygdsungdomarna glöms bort och dels att bilden av landsbygdsungdomarna bygger på det som associeras med ”icke-stad”. Men landsbygdsungdomar är inte på något sätt fria från globala sammanhang, de följer inte heller givna traditionella könsroller. (Waara 1996) Staden som norm påverkar således också forskningen genom att landsbygden speglas mot det för-givet-tagna normala och resultat riskerar att tolkas i en given kontext där platsers förhållanden till varandra (som över- respektive underordnad) ses som givna.

3.1 Mobilitet ett uttryck för ambitioner?

Ytterligare en dimension i sammanhanget är att handlingen att stanna på en plats som kan definieras som landsbygd förknippas med en lägre ambitionsnivå. Kåks (2011) kan med utgångspunkt i en intervjuundersökning urskilja två olika livsmanus som kan sammanfatta synen på de tydligaste livsvägarna för unga på landsbygden. Det ena, positivt laddade, handlar om att resa, att skaffa sig utbildning och att ordna ett bra boende för att sedan bilda familj,

---

utbildning och kompetens. Professionaliteten synliggörs till exempel i branschtidningar (Brandth & Haugen 2005).

efter en relativt sett förlängd ungdomstid. Det andra, negativt laddade, livsmanuset inbegriper tidigt etablerande av familj och försörjning (genom ett arbete som inte kräver hög utbildning), det anses inte vara ett "rätt val". Dessa livsmanus är kopplade till platser på så sätt att det negativt laddade manuset förknippas med mindre orter, en lågutbildad arbetarklass och en traditionell könsordning. Det positivt laddade manuset associeras med motsatsen, stadsliv, en högutbildad befolkning och moderna könsroller (Kåks 2011, 21). Detta positiva livsmanus kan delvis också urskiljas i intervjuer med ungdomar som studerar på naturbruksgymnasium, med målet att en dag bli lantbrukare. Ungdomarna ger uttryck för tankar om globala sammanhang och möjligheter att lära sig genom att resa, leva på och arbeta på andra platser än den de planerar att slå sig ner på. Att resa innebär att skaffa sig erfarenheter samt att bygga nätverk inför kommande arbetsliv. Ungdomarna med lantbruksinriktning har dock vanligen en bestämd ide om att återvända till en specifik plats och gård (Grubbström m fl, kommande). På så sätt kan ett positivt livsmanus också sammankopplas med en rural miljö.

Ett exempel på skillnader inom gruppen ungdomar ger Svensson (2011) med sin undersökning av ungdomar i Hälsingland. Hon skiljer mellan arbetarklass och medelklass och finner att pojkar från arbetarklassen vill stanna men är tveksamma till om det går. Flickor med arbetarklassbakgrund är flexibla men många vill stanna. Pojkar med medelklassbakgrund anser att kommunen är ok men att man måste någon annanstans för att finna status och intressanta jobb. Flickor från medelklass ger uttryck för att hemkommunen inte passar, samt att det är tråkigt och upplevs som instängt. (Svensson 2011, 28) Detta är i linje med det som Kåks benämner livsmanus. En plats representerar mer än sig själv, den sätts i ett sammanhang och det egna livet och identiteten förstås i ett sådant sammanhang.

En strategi inom ramen för det europeiska samarbetet (Europe 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth) är att öka utbildningsnivån och anställningsbarheten hos unga. Policyåtgärderna är samlade inom ett paket med titeln "Youth on the move" och skall öka ungas deltagande på arbetsmarknaden. Anpassning av utbildning, uppmuntran till utbildning i andra länder är betydelsefulla beståndsdelar. (European Commission. Employment, Social Affairs and Inclusion. Europe 2020 initiatives. <http://ec.europa.eu>.) Mobilitet uppmuntras därmed på flera nivåer, och möjligheterna som mobilitet medför kan knappast överskattas.

Samtidigt betyder det att andra politiska mål, om att öka eller behålla befolkningen liksom att utveckla näringslivet i regioner förutsätter en såväl kvarboende som inflyttande befolkning. Det är en balans som kräver migration i många riktningar.

3.2 Landsbygdens två sidor: en rik och begränsad boendemiljö

I en norsk undersökning framträder två olika sidor av landsbygden. En enkät delades ut till totalt 834 elever vid tre gymnasieskolor i en del av landet som kan beskrivas som glest befolkad. Av dessa svarade 653. Svaren rörde sig mellan de två polerna som betecknar landsbygden som å ena sidan en idyll med positiva konnotationer och å andra sidan som en tråkig miljö. Medan det första relaterar till naturen, sociala nätverk och samhörighet relaterar det andra till det omoderna och bristen på möjligheter. Dessa står inte i direkt motsättning till varandra utan utgör snarare komplement när unga ger uttryck för hur de ser på landsbygden som boendemiljö. Men – denna syn är långt ifrån allena rådande – svaren kännetecknades av diversitet. När de kopplades till elevernas socio-ekonomiska förhållanden visade det sig att de som befann sig ”högst” respektive ”lägst” på den socio-ekonomiska stegen var mest positiva. Ytterligare skiljetecken var att de som var uppväxta på platsen var mer positiva än inflyttarna, pojkar var mer positiva än flickor och de som hade lantbrukarbakgrund var också mer positiva. (Rye 2006) Liknande divergerande förhållningssätt uppmärksammas av Wiborg (2004). Naturen, livsstilen, social tillhörighet och släktskap i ett lokalsamhälle kan stå för såväl positiva som negativa värden.

Synen på hur man som ung ska förhålla sig till rörlighet/migration och sin uppväxtmiljö byggs upp av både unga själva och av unga och äldre i deras omgivning. Kåks (2011) talar om ungas kollektiva föreställningar om det ideala livet. Att unga ”ska flytta” är en föreställning som också tjänstemän, politiker, föräldrar och lärare är med om att konstruera. Svensson (2006) menar att det skapas en uppfattning om att det är förlorarna som stannar kvar medan vinnarna är de som rör på sig och därmed bygger upp mer individuella resurser. En flyttning antas höra samman med högre grad av möjligheter till individuell utveckling, något som antas vara svårare att nå i ett ”slutet lokalsamhälle” (Svensson 2006). Men uppfattningen om landsbygden som boendemiljö och hembygden

är inte ensidig, sett från ett ungdomsperspektiv, även om en gemensam nämnare kan vara spänningen mellan det urbana och det rurala som en betydelsefull faktor i identitetsskapande. I en studie av unga i två samhällen i USA visade det sig att resonemang kring rurala-urbana skillnader var viktiga i uppbyggnaden av identiteten, liksom för processer som involverade "andrefiering". Författarna menar att detta för västerlandet typiska sätt att tänka utifrån motsatspar (till exempel urbant-ruralt, natur-kultur, manligt-kvinnligt) döljer variation mellan platser inom samma kategori. Idéerna om det rurala som motsatt det urbana är fortsatt framträdande, och bör uppmärksammas eftersom de också innehåller sociala maktdimensioner (Vanderbeck & Morse Dunkley 2003).

3.3 Migration och arbetsmarknad: en mångsidig relation

När landsbygdsungdomars syn på framtida migration undersöktes i två regioner i Nederländerna och Belgien visade det sig att upplevda möjligheter till arbete liksom lokal förankring var de mest betydelsefulla faktorerna när det gällde migrationsintentioner (se också Bjarnason & Thorildsson 2006). Eftersom undersökningen omfattade två skilda regioner kunde författarna också identifiera skillnader i strukturella förhållanden, kultur och landskap, vilket påverkade resultaten. I den region som kännetecknades av migrationsrörelser var ungdomarna mer flyttbenägna jämfört med den region som kännetecknades av mer stabila bosättningsmönster. Familjetradition har betydelse, men också landskapets attraktivitet. Författarna hittade däremot inget stöd för skillnader mellan pojkar och flickor. (Thissen m.fl. 2010)

De symboler och idéer om landsbygden i relationen till staden som identifierats i undersökningar om ungas eventuella flyttplaner återkommer till viss del i de skäl som anges av de som faktiskt flyttat respektive stannat. Men starkare än konstruktionen av landsbygden som tråkig eller bakåtsträvande är önskan om att möta en annan arbetsmarknad och uppleva miljöombyte. Studier av isländska ungdomars flyttmönster visar att arbetsmarknadsskäl har stark koppling till migrationsrörelser medan de som stannar betonas skäl som uppväxt i samhället, föräldrars stöd och kontroll liksom ett intresse för att arbeta inom primärnärings. I studien förklaras könsskillnader – också här förstådda som kvinnors större benägenhet att flytta – enbart utifrån arbetsmarknadsskäl. Det är

den ensidiga arbetsmarknaden (primär sektor) som är anledning till flyttplaner, inte fritidsaktiviteter eller sociala normer. (Bjarnason & Thorildson 2006).

En studie som bidrar till att nyansera tendenserna vad gäller ungas migrationsmönster är en undersökning av Bergslagsungdomar³ utförd av Lundmark (Forsberg, Lundmark & Stenbacka 2012). Det visade sig att när man undersöker unga mäns och kvinnors migrationsrörelser under en längre tidsperiod (femton år) är inte skillnaderna så stora som man ofta antyder. Kvinnor flyttar i yngre ålder, männen flyttar något senare men i ungefär samma utsträckning. Efter 15 år bodde drygt 56 procent av männen och drygt 53 procent av kvinnorna kvar i bergslagsområdet. Skillnaderna jämnas ut över tiden och det betyder att man knappast kan tala om helt skilda migrationsmönster för kvinnor och män. Andra intressanta resultat från studien är att kvinnor flyttar tillbaka till regionen i något högre utsträckning än männen. Även om Stockholms kommun är den enskilt största mottagaren (30,1 procent av männen respektive 30,7 procent av kvinnorna) så har 35,3 procent av männen och 33,5 procent av kvinnorna bosatt sig i Bergslagslän. När det gäller arbetsmarknaden visar det sig att kvinnorna i högre grad arbetar inom traditionellt kvinnliga jobb även efter flytten. Männen arbetsmarknad blir mer varierad, även om de också till stor del återfinns inom traditionellt manliga yrken. Ekonomiskt sett är männen vinnare oavsett om de flyttar eller stannar. (Forsberg, Lundmark & Stenbacka 2012) Könnssegregerade utbildningsval och en könsssegregerad arbetsmarknad är inte unikt för rurala regioner eller för Sverige. Könsskillnader återfinns på både gymnasienivå och högre utbildningsnivåer i Europa generellt, kvinnor är överrepresenterade inom vård och omsorg liksom utbildning medan män är överrepresenterade inom utbildningar riktade mot ingenjörs- och konstruktionsarbeten. (European Commission 2012)

Migrationsprocesser och befolkningsmönster är ständigt stadda under förändring. Det är av vikt att nyansera etablerade ”sanningar” som att kvinnor lämnar glesbygden och att männen stannar och intar en förlorarposition. Det levda livet i kommuner utanför

---

³ De data som användes i studien rymmer de individer som år 1990 var 16–18 år och då bosatta i Bergslagens industrikommuner: Storfors, Munkfors, Kristinehamn, Filipstad, Hagfors, Degerfors, Hällefors, Ljusnarsberg, Karlskoga, Nora, Lindesberg, Skinnskatteberg, Surahammar, Hallstahammar, Norberg, Fagersta, Smedjebacken, Borlänge, Säter, Hedemora, Avesta och Ludvika.

storstadsområdena utgör inte ett slags liv, utan varierar med såväl boendeort som kön.

3.4 Uppfattningar och jargong har betydelse

En rapport utgiven av Nordiska Ministerrådet behandlar glesbygdsungdomars levnadsförhållanden och liv. Rapporten visar på både skillnader och likheter mellan ungdomar och unga vuxna i de nordiska länderna. Ett avsnitt behandlar jämförelse mellan könen och resultaten kännetecknas av variationer mellan länderna. Unga kvinnor i Finland beskrivs som ”modernare” och bättre rustade att möta periferins problematik jämfört med männen. De flyttar mer än de unga männen och handskas med problem mera reflexivt. Ett antagande är att kvinnorna utvecklade en ”vana” mot att möta svårigheter. Männen problemlösning kan oftare relateras till självanklagelse, hopplöshet och missbruk.

För att få ekonomin att gå ihop måste männen oftare uppbåda självdisciplin, offervilja och flexibelt risktagande. Kvinnorna hade dock möjlighet till mera aktiva och positiva lösningar; en kvinna kan förlita sig på människor och yrkeshjälp, andliga resurser samt ibland på det traditionella arbetslivets och politikens påverkningsreperatoarer. (Helve 2003:265)

I Danmark visade en studie av glesbygdsungdomar att pojkar i högre grad än flickor skaffar sig en yrkesinriktad gymnasieutbildning vilket kan betyda att de erhåller en kompetens som behövs, medan kvinnor skaffar sig en mer allmän gymnasieutbildning. Unga danska glesbygdskvinnor har också svårare att hitta ett arbete och tar oftare emot ekonomiskt stöd. (Helve 2003, 263) Situationen i Norge påminner mer om den från Finland; unga kvinnor utbildar sig mer och har större flyttbenägenhet än männen. Denna skillnad verkar dock jämna ut sig över tiden (Helve 2003: 267).

Några studier handlar om vad som kan vara betydelsefullt för att bidra till en positiv syn på landsbygden som boendemiljö. En studie av landsbygdsboende ungas flyttintentioner i Belgien visade att om man vill påverka unga att stanna är det betydelsefullt att kunna erbjuda möjligheter till utbildning och/eller arbete liksom att påverka synen på möjligheterna genom att förstärka lokal tillhörighet och kvalitet i livsmiljön (Thissen m.fl. 2010). Upplevelse av integration och delaktighet är liknande begrepp som betonas av Waara (2011). Han menar att den faktiska tillgången på jobb och

utbildning, boende och service har mindre betydelse än ungas uppfattningar om sina möjligheter. Vissa studier har visat att unga kvinnor upplever lägre grad av delaktighet i lokalsamhället än unga män, vilket skulle kunna förklara varför de är mer inriktade på att flytta. Andra studier visar också att unga kvinnor förbereds mera för flytt genom uppmuntran eller attityder, och detta kan i sin tur påverka synen på delaktighet. Sådana aspekter diskuteras också i Nordiska ministerrådets rapport. Där anges att kvinnor har lättare att bygga upp konfidentiella dialoger med olika myndigheter, organisationer och församlingar. Sådana sociala nätverk bidrar till att man lättare får hjälp liksom att det kan innebära en styrka inom arbetslivet. (Helve 2003:265) Här uppstår frågan ”vad som påverkar vad”. De unga män som stannar kan uppleva sig som mer delaktiga i en social miljö, men det kan också förhålla sig så att de snarare känner sig mindre delaktiga och marginaliserade i de normativa urbana sammanhangen.

Svensson (2011, 35f) menar att arbetarklassungdomarnas livsval (som inbegriper högre grad av positiv inställning att stanna) skulle kunna ses som en regional tillgång men att jargongen bland de vuxna innebär att kvarstannande ses som ett bevis på passivitet och oförmåga. Detta är inte en bra utgångspunkt för att få med unga i processer som inbegriper att påverka och utveckla samhället. En viktig dimension är att reflektera över vad som betraktas som passivitet respektive aktivitet. Ett positivt laddat livsmanus som inbegriper flyttning, utbildning och en större arbetsmarknad förknippas med ett fritt val medan att stanna på landsbygden är att ”bli kvar” (Kåks 2011:21). Wara (1998) framhåller att kvarstannande kan ses som ett minst lika aktivt val som att flytta, i relation till att förverkliga visionen av ett ungdomligt liv med vetskapen om vad olika miljöer erbjuder i form av såväl arbete som utbildning och sociala nätverk. Normen om mobilitet som något entydigt positivt och valet att stanna som negativt behöver således nyanseras.

3.5 En urban norm

Konstruktionen av landsbygden som livsmiljö kan beskrivas som antingen en rural idyll (se t.ex. Mingay 1989) eller som det motsatta, en plats kännetecknad av stagnation, konservatism och bakåsträvande (Vanderbeck och Morse Dunkley 2003). Stigmatisering, som i ett svenskt perspektiv vanligtvis förknippas med vissa förör-

ter samspelar också med rurala identiteter (Nilsson 2001). Sådana processer som inbegriper skapandet av ”bilder” innehåller också en könsdimension vilken visualiseras i konstruktionen av den maskulina landsbygden.

Unga människors identitetsskapande sker utifrån synen på sig själv i relation till olika platser och upplevelser av platstillhörighet, men hur kopplingen ser ut är inte självklart. Människor som lever sida vid sida uppfattar inte platser på samma sätt vilket innebär att de inte heller ser på möjligheter och begränsningar i relation till platsen, på samma sätt. Aspekter av rural identitet förhandlas och utmanas ständigt – det är inte något man föds in i och passivt accepterar (Vanderbeck & Morse Dunkley 2003, 253–255).

Man kan säga att vi lever i en tid då det urbana utgör en norm medan det rurala, det som sker på landsbygden, betraktas som avvikande från normen. Denna norm visar sig också i skapandet av könsidentiteter. Urbana män och kvinnor behöver inte ”förklara” sitt agerande, medan män och kvinnor på landsbygden i högre grad både förväntas förklara och försvara sig (se Munkejord 2009). När det gäller migrationsrörelser är det stannarna som avkrävs en förklaring, medan de som flyttar till en stad eller större tätort följer normen. En sådan rumsdeterministisk norm bidrar till synen på var man kan finna ”ett gott liv” liksom synen på sig själv – om man är en person som bidrar till samhällsutvecklingen eller inte. Tendensen att det urbana betraktas som överordnat det rurala har identifierats inom såväl populärkultur, politiska och akademiska diskurser. (Creed & Ching 1997).

Explicit or implicit in many public narratives of rural-urban difference is a form of hierarchy in which practices and perspectives considered 'urban' are often deemed superior to those which are 'rural'. (Berry 2002 i: Vanderbeck & Morse Dunkley 2003)

4 Levtt liv och maskulinitet på landsbygden

I det följande diskuteras det levda livet, inledningsvis med fokus på maskulinitet och arbetsmarknad. En betydande del av den forskning som behandlar maskulinitet, män och landsbygd är kopplad till arbetsmarknaden. Det kan handla om strukturförändringar, arbetslöshet liksom förändringar inom vissa branscher. Studier visar att näringslivet på en ort har betydelse för vilka genusrelationer som utvecklas, det utvecklas så kallade lokala genuskontrakt – informella och formella överenskommelser om vad som förväntas av män och kvinnor. (se t.ex. Forsberg 1998, 2001, 2008)

En Orts historia påverkar det pågående livet och individer förklarar sina livsval utifrån lokalgeografiska traditioner, förväntningar och upplevda möjligheter (Forsberg & Stenbacka, kommande). Individer utvecklar skilda strategier för att hantera förändringar. De kan bestå av anpassning till traditionella genusstrukturer alternativt att man utmanar och därmed bidrar till att skapa nya strukturer. En sida av strukturuomvandling är rena nedläggningar; nedläggningar har ofta konsekvenser med en genusanknytning eftersom män och kvinnor ofta arbetar inom olika branscher och på olika platser (se t.ex. McDowell 2003).

Arbetslöshet kan vara en kombination av misslyckad matchning mellan arbetsmarknadens behov och individers utbildning och färdigheter, men det kan också bero på ett motstånd mot att närma sig (könsmässigt) icke-traditionella sektorer på arbetsmarknaden. En studie i Skottland identifierade ett sådant motstånd särskilt hos män (Lindsay m.fl. 2003) och liknande resultat framkom i en svensk studie av arbetsmarknadsförändringar (Johansson 1999). Andra faktorer som enligt den skotska studien hade en negativ inverkan på individernas relationer till arbetsmarknaden var tillgången till nätverk, brist på stödfunktioner i relation till arbetsmarknaden. Författarna pekar på vikten av att anlägga en bred ansats när man talar om möjlighet till anställning i rurala och/eller perifera områden. Betydelsen av olika tillgång till sociala nätverk måste beaktas liksom tänkbara åtgärder som kan fylla gapet mellan formella stödfunktioner (som t.ex. Arbetsförmedlingen) och informella nätverk (Lindsay m.fl. 2003).

4.1 Varierade strategier inom gruppen män

Enligt Dahlström behöver det inte vara lika stigmatiserande att vara arbetslös i en rural region eftersom alla känner till arbetsmarknadens begränsningar (Dahlström 1996). Men – när normen är att flytta och när normen är en urban boendemiljö kan det sannolikt vara stigmatiserande att bo kvar, ”man bör flytta till ett arbete”. Att vara arbetslös i en urban region behöver däremot inte vara stigmatiserande eftersom du redan ”bor rätt” och har nära till en fungerande arbetsmarknad och strukturen på arbetsmarknaden är svår att påverka.

Strukturförändringar, förstådda som förändringar i en näringsstruktur gör att också genusrelationer, synen på vad som är manligt och kvinnligt, rörs om. En intervjustudie i Norrbotten i början av 2000-talet med långtidsarbetslösa män visade på mångfacetterade individuella strategier för att hantera arbetslösheten. Anpassning innebar att vidareutbilda sig inom den bransch som av till exempel arbetsförmedlingen angavs vara mest aktuell eller att långpendla till andra delar av Sverige eller Norge för att ha tillfälliga arbeten. Utmana innebar att vidareutbilda sig inom ett traditionellt sett kvinnligt yrke inom vårdsektorn. De intervjuade männen berättade om utmaningen i att inför omgivningen försvara sitt vägval men de reflekterade också över att de aldrig tidigare i livet tänkt på en sådan inriktning, liksom att nyckelpersoner inom arbetsmarknadens organisationer (som till exempel arbetsförmedlingen) aldrig nämnt detta som en möjlig framtidsbransch. Den tredje identifierade strategin benämndes tillbakadragande, och innebar att man inte såg sig ha någon plats på arbetsmarknaden – på grund av externa globaliseringsprocesser i kombination med lokala begränsningar. En lösning på en sådan situation var att finna en position i civilsamhället inom föreningslivet eller det sociala livet. En man berättade att han utvecklade ett politiskt engagemang medan en annan såg större möjligheter att finnas till hands för släktingar och vänner i behov av hjälp. Men tillbakadragande kan också betyda att man deltar allt mindre i lokalsamhället, en strategi som sannolikt påverkar såväl den enskilde som samhället negativt (Stenbacka 2008). En poäng är att den marginalisering som förknippas med rurala män – orsakad av brist på utbildning, arbete liksom det så kallade kulturella gapet – existerar men den är inte dominerande och kan kopplas till strukturella och materiella faktorer (arbetsmarknaden, den fysiska miljön och näringsverksamhet liksom

relationen till det urbana) snarare än till den rurala miljön som sådan. Tillbakadragande, att inte kunna eller vilja delta i lokalsamhället, att inte kunna skönja en hållbar framtid, synliggör erfarenheter och förhållanden som behöver uppmärksammas. Ytterligare en poäng i detta sammanhang är att det kan förhålla sig så att män på landsbygden inte synliggör sin situation och därmed inte heller får samhällets uppmärksamhet. Medan utåtagerande kanske skulle leda till åtgärder kan tystnad och uppgivenhet leda till dels fortsatt marginalisering och dels underlåtenhet från samhället att fokusera på problemen och stanna vid förklaringar som ”brist på ambitioner”. Detta skulle kunna ha en rumslig dimension på så sätt att män i städer är flera, och som grupp blir man mer synlig. Gruppvisa handlingar som demonstrationer eller bilbränder är exempel på utåtagerande i urbana miljöer medan signalerna kan se annorlunda ut på landsbygden och i mindre orter.

En betydelsefull fråga i sammanhanget gäller också det som i ett annat avsnitt i denna rapport benämns politisk alienation. Oskarssons resultat gör gällande att andelen politiskt alienerade är högre bland boende i glesbygd men att män upplever sig mindre alienerade än kvinnor. Den tydligaste skillnaden, sett till hela undersökningen, menar författaren, är mellan resursstarka och resurssvaga grupper. Männerna i glesbygd upplever sig mindre alienerade än kvinnor i glesbygd, det gäller också män i städer och storstäder. (Oskarsson 2011, 119). Män upplever således större politisk integration över hela landet, oavsett bostadsort. Sådana generella iakttagelser kan ha lokala förklaringar och kunskapen om dessa förhållanden behöver förstärkas.

4.2 Gränsöverskridande och osynliggörande

Ett par av de intervjuade männen i studien av långtidsarbetslösa män berättar om sin roll som anhängigvårdare av en förälder. Vård och omsorg är aktiviteter som främst förknippats med kvinnor och feminina praktiker men det finns således undantag, dels genom att män i större utsträckning utbildar sig och arbetar inom vårddyrken och dels genom att också män tar ansvar för föräldrar. Männerna beskriver hur motiven till denna lösning förhåller sig till sociala relationer, det kan ha att göra med syskons sysselsättning och boendeort. En man är skild och kunde flytta tillbaka till föräldragården medan en annan har bott på gården under hela sitt liv och

det blev därmed naturligt för honom att ombesörja omsorgen om sin förälder. (Stenbacka 2008) Medan forskning inom olika områden har uppmärksammat osynliggörande av kvinnor inom till exempel jordbrukssektorn eller andra typer av företagande (se Pettersson & Arora Jonsson, 2009, för en översikt) är det svårare att finna studier som uppmärksammar osynliggörande av män och manliga praktiker. Intervjuerna med männen sysselsatta med vård och omsorg i norrbottenskommunerna synliggör exempel på områden där deras aktiviteter inom traditionellt kvinnliga domäner inte uppmärksammas i termer av uppluckrade könsroller. Konstruktioner och praktiker samverkar för att skapa meningsfulla verkligheter och det som inte passar in kan rationaliseras bort; det kan innebära att när kvinnor utför feminina sysslor uppmärksammas det medan deras involvering i maskulina områden osynliggörs. Detsamma skulle kunna gälla för män. Eftersom det är de traditionellt manliga aktiviteterna som definierar mannen kommer de att betonas medan männen praktiserande inom kvinnliga domäner "inte syns" – eller inte ses som en feminin syssla utan som något helt annat. Män och kvinnor väljer när man vill betona könets betydelse och detta val påverkas av när något "stämmer" med bilden av kön i relation till handling. Snarare än att medge att könsroller kan vara lösa i kanterna, alltid stadda i förändring och att situationer leder till nya genusrelationer, definieras avvikande handlingar som "undantag". Existerande kunskap lägger en skugga över avvikelser och alternativa tolkningar. Denna döljande effekt som vanan har på individen skulle kunna kallas för tolknings-skugga. Därmed inte sagt att vi skulle vara kvitt genusrelaterade handlingsmönster – men att bilderna av sådana mönster har betydelse för hur vi tolkar andra, avvikande handlingar och mönster.

Förändrade förutsättningar på arbetsmarknaden (liksom inom andra sektorer i samhället) leder till förändrade identiteter och praktiker – människor tenderar att anpassa sig men också att utmana rådande genusordningar. Dessa "upplösningar" av existerande genusrelationer sker inom vissa ramar och i form av omformuleringar och anpassade resonemang snarare än snabba och grundläggande värderingsförändringar.

4.3 Maskuliniteter och migration

Tidigare diskuterades ungas tankar om migration i relation till kön och landsbygd. Det finns också andra områden som har uppmärksamhetsvärde, och som behandlar landsbygden i relation till livsmiljö och livskvalitet; genusrelationer och sexualitet. Kan konstruktionen av en rural maskulinitet utgöra en push eller pull-faktor? Med push-faktorer avses förhållanden som bidrar till att locka individer till en viss miljö, medan pull-faktorer innebär förhållanden som bidrar till att man lämnar en plats. Brittisk forskning inom området kontraurbanisering – flyttningar från stad till land – belyste hur migrationsrörelserna också innehöll en genusdimension. En flytt till landsbygden innebar en flytt till traditionella könsroller; man flyttade för mannens arbete och kvinnor sysselsatte sig oftare med obetalt arbete hemma eller i frivilligsektorn. Brittiska forskare menade att man inte bara letade efter en rural idyll men också en ”genusidyll”, med tydligare arbetsuppdelningar mellan kvinnor och män. (Little and Austin 1996). I en svensk studie kännetecknades motsvarande flyttningar till landsbygden av familjeorienterade män såväl som kvinnor. Man flyttade för att få en bra uppväxtmiljö för barnen, för att kunna idka fritidsintressen som djurhållning och odling och för att komma närmare sociala nätverk (Stenbacka 2001).

4.4 Homosexualitet och det rurala

En fråga som det ibland spekuleras kring är huruvida flyttningar från landsbygden kan hänga ihop med det maskulina i det rurala; det vill säga att vissa sociala strukturer skulle utgöra ”push-faktorer” för vissa grupper. Det finns studier som har försökt att utröna om migrationsrörelser har att göra med vilka könsidentiteter som kännetecknar en plats, liksom synen på vilka könsidentiteter som har möjlighet att utvecklas. En sådan könsidentitet handlar om homosexualitet. Frågor som uppkommer rör bland annat om det skulle kunna vara så att män som inte bejakar den traditionella maskuliniteten eller som är homosexuella skulle föredra urbana miljöer då de uppfattas som mer tillåtande. Rurala miljöer å andra sidan skulle enligt detta synsätt försvåra praktiserandet av en homosexuell livsstil. Några förutsättningar går relativt snabbt att identifiera; givet att befolkningen är glesare i rurala områden

kommer utbudet av tänkbara partners att vara mindre i rurala områden, både vad gäller heterosexuella men kanske ännu mer när det gäller homosexuella partners. Officiella mötesplatser som särskilt riktar sig till homosexuella kommer också att vara sällsynta, pubar och klubbar på landsbygden har inte ett sådant besöksunderlag som tillåter att man riktar sig mot särskilda kategorier av gäster. Anledningar till migration är svårare att komma åt, men det finns några studier som har uppmärksammat detta.

Homosexualitet och det rurala diskuteras av forskare dels utifrån den fysiska miljöns relation till homosexualiteten och dels utifrån den sociala miljön. Det förstnämnda benämns av Bell (2006) som "the homosexual rural" och innebär en idyllisk landsbygd med en närhet till naturen som utgör en "naturlig" plats för manlig homosexualitet. Det senare som innehåller en koppling till det sociala, "the rural homosexual", utgörs av homosexuella mäns erfarenheter av ett liv i landsbygdsmiljö. Dessa går inte att separera enligt Bell, det materiella och det symboliska interagerar – oavsett var vi bor. Ett sätt att beskriva de sociala relationerna i vissa rurala områden i relation till homosexualitet är att tala om en attityd som byggs upp av "don't ask, don't tell". Å ena sidan är detta en tillåtande attityd eftersom individer respekteras för den han eller hon är, oavsett sexuella preferenser. Å andra sidan kan det hindra individer från att vara öppna, och man kanske döljer sin relation. (Boulden, 2001) Ett återkommande antagande är att LGBT-individer⁴ flyttar från landsbygd och små städer mot storstäder för att det är lättare att dölja sina sexuella preferenser i en storstad, chanserna att vara anonym ökar vilket kan ses som ett slags skydd. Detta hänger ihop med antagandet att man har större möjligheter att uttrycka sin personlighet, att hitta en "gay village"⁵ eller delta i en pride-festival i en storstad. Synlighet och möjlighet att uttrycka sin personlighet är de egenskaper som antas skilja storstäder från rurala samhällen, liksom att de anses vara öppna och tillåtande. Sådana antaganden har dock visat sig vara just överdrivna antaganden, och har inte gått att fastställa. (Doan 2007). Det är också av vikt att påpeka att urban homosexualitet också inbegriper konstruktioner såväl som praktiker som inte nödvändigtvis är gemensamma för alla homosexuella.

---

⁴ LGBT är en förkortning för Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender.

⁵ San Francisco, och särskilt stadsdelen Castro, ses ofta som den ultimata symbolen för en gay-vänlig miljö.

Ett återkommande tema inom tv-media är bostäder, renovering och inredning. Detta är ett område som också har kopplats till sexualitet. Jansson (2013) synliggör homosexuellas koppling till renovering och inredning i lantliga idyller. Han menar att det normativa isärhållandet av det urbana och det rurala manifesteras samtidigt som det också öppnar för alternativa representationer och produktioner av det rurala.

Andra studier, som undersökt LGBT-migranter från urbana till rurala områden visar att man föredrar en rural boendemiljö av skäl som kan kopplas till högre grad av livskvalitet, jämfört med de urbana områden man lämnar (Cody & Welsh 1997). Detta var också fallet i den svenska studien där merparten av informanterna utgjordes av par bestående av man och kvinna med eller utan barn. (Stenbacka 2001) Detta är skäl som brukar återkomma när man undersöker urban-rural migration, och egentligen är det kanske inte så anmärkningsvärt att livskvalitet kan vara detsamma för personer med olika sexuella preferenser.

5 Manlighet konstrueras från flera perspektiv

Ett annat område är hälsa. I introduktionen till boken "Country boys, Masculinity and Rural Life", hänvisar författarna till studier som visar att rurala män utvecklar farliga sidor av maskuliniteten som till exempel att dricka för mycket och ta större risker inom gruvarbete och jordbruk. Kanske, skriver författarna, är rurala män mer lättförförda av ett supermaskulint beteende. (Campbell m.fl. 2006, 7) Denna hypermaskulina del av den rurala maskuliniteten kan få negativa konsekvenser också för urbana män, menar författarna, när de ska delta på dessa villkor. Viktigt att beakta är att vissa yrken *medför* större risker än andra, men att det inte behöver betyda att män *tar* större risker för att förbli "manliga", även om det också kan förekomma.⁶ Relationen mellan miljö, arbete och identitet är inte okomplicerad och det handlar återigen om definitioner och perspektiv. Att vissa arbeten innebär en högre skaderisk behöver inte bero på ett riskfyllt beteende. Många kvinnor drabbas av förslitnings- och arbetsskador inom vård- och omsorgsyrken men det skulle knappast kopplas ihop med ett riskfyllt beteende bland kvinnor.

Jakten är en arena som kan synliggöra relationen mellan män i urbana respektive rurala områden samt mellan män och kvinnor i rurala områden. Bye (2003) konstaterar att för de unga jägarna är det de urbana männen som kommer för att jaga som utgör det främmande elementet i miljön; de anses vara självcentrerade och macho eftersom de inte visar någon respekt för de vilda djuren och hantering av naturen. De innehar helt enkelt inte rätt kunskaper för att anses kunna bli bra jägare. Detta resultat är intressant i relation till det Campbell m.fl. (2006) diskuterar i introduktionen till boken "Country boys". Ett alternativ är att de urbana männen agerar utifrån en konstruerad bild av den rurala maskuliniteten och därmed bidrar till att reproducera den – medan vissa rurala män å sin sida har svårt att förstå det hypermaskulina agerandet när urbana män deltar i jaktaktiviteter.

När de manliga jägarna i Byes undersökning relaterar sig till kvinnliga jägare är de mer inkluderande, jämfört med när de relaterar sig till de urbana männen. Männen ser positivt på kvinnors deltagande och introducerar till både värderingsmässiga idéer liksom till jakt som en positiv hobby. Samtidigt återskapas en separation av

---

⁶ En studie som fokuserar unga mäns risktagande är Tanja Joelssons (2013) avhandling om unga män eller "raggare" och hur de förhåller sig till risker i relation till motorfordon.

män och kvinnor genom att man skiljer mellan jaktaktiviteter där kvinnor deltar och aktiviteter som bara innefattar manliga deltagare. De senare presenteras som mera fysiskt utmanande och involverar mera alkohol och ett ”manligt” språk. En slutsats är att männen här har en möjlighet att öppna upp för nya genusrelationer genom att betona det rurala mer än det maskulina. Av det norska exemplet framgår att både män och kvinnors som jägare bidrar till att omförhandla genusrelationerna, maskuliniteten blir mer familjeorienterad och har starkare fokus på att inkludera kvinnor (Bye 2003, s. 152).

6 Identifiering av förändringsprocesser: exemplet jord- och skogsbruk

Genusrelationer upprätthålls genom repetitiva handlingar, en reproduktion som män och kvinnor bidrar till gemensamt. Men repetitionen innehåller alltid något mått av avvikelse och i och med sådana avvikelser föreligger alltid möjlighet till förändring – en förändring avseende vad det betyder att vara man eller kvinna (Bye 2003; refererar till Butler 1990). Det betyder att de sociala konstruktioner som ger mening och som begripliggör till exempel kön och vad män och kvinnor ”är” eller ”gör” också förändras. Förändringstakten kan vara olika hög under olika tidpunkter och på olika platser, men det viktiga är att utgå ifrån att inte ens köns-mässiga identiteter är fixerade och orörliga, även om de kan säga höra till ”sega strukturer” (Stenbacka & Forsberg 2013).

Förändringsprocesser avseende landsbygdens maskuliniteter kan sägas bestå av åtminstone två spår. Det ena innebär en fortsatt betoning på det maskulina som åtskilt det feminina, men med nya inslag som av vissa forskare betecknas som mer urbana (som affärs-mässighet i stället för ”grovarbete”). Det andra innebär maskuliniteter som är flexibla och öppna för alternativ som mindre hänger ihop med traditionellt manliga attribut och som är mera inriktade mot traditionellt kvinnliga områden som omsorg och familj.

Rurala samhällen förstås ofta som dominerade av den manliga befolkningen, vilket har att göra med fokus på jordbrukssektorn – och jordbrukssektorn skildras ofta som en för-givet-taget manlig domän. Bonden har av tradition setts som en man och kvinnan som aktör uppmärksammades inte, hon osynliggjordes många gånger och görs så fortfarande. (Pettersson & Arora Jonsson 2009, Brandth 1995, Liepins 2000). Flera forskare har också uppmärksammat kvinnors betydelse inom denna sektor och däremot utvecklas förståelsen för såväl branschen som för relationen mellan könen (se Flygare 1999, Javefors Grauers 2003). Detta avsnitt syftar till att uppmärksamma förändringsprocesser avseende rurala maskuliniteter och därför fokuseras några arbeten inom området maskulinitet och jordbruk respektive skogsbruk. Dessa branscher sysselsätter relativt få individer men har genererat flera intressanta forskningsområden och en betydande teoriutveckling. Erfarenheterna kan överföras till att gälla även andra områden eftersom de ingående faktorerna (strukturrationalisering, teknologiska förändringar) också kännetecknar andra branscher. Genom att studera en

bransch där maskuliniteten utmanas kan man uppmärksamma förändringstendenser (Haavind 2000, i Bye 2003).

6.1 Betydelsen av ekonomisk och teknisk utveckling

Förändringar inom jordbrukssektorn har till exempel lett till förändrade synsätt på mäns egenskaper i relation till branschen. Brandth (1995) identifierade förändringar av maskuliniteten inom den norska jordbrukssektorn knutna till teknologiska förändringar. När teknikinslaget ökat har affärsmässighet blivit mer framträdande medan kopplingen till naturen blivit svagare. Den rurala maskuliniteten omdefinieras bland annat eftersom det kommer in element från till exempel urbana miljöer. (Brandth & Haugen 2000).

När Ní Laoire (2002) undersökte unga bönders maskulinitet på Irland fann även hon att de kunde kopplas till andra ekonomiska och sociala strukturer i samhället; en ökad konkurrens inom lantbruket liksom ett större inslag av "affärsmässighet". Ní Laoire menar att det parallellt med en så kallad konventionell maskulinitet utvecklas en alternativ dualism mellan det traditionella och det moderna. Unga lantbrukare representerar en mer öppen och flexibel maskulinitet. Maskuliniteten i sig är inte hotad, däremot de sätt på vilka den konstrueras (till exempel ägande av land och kontroll över naturen). Istället utvecklas den mer affärsmässiga sidan av maskuliniteten; rationalitet, professionalism och ekonomisk framgång. Det innebär att lantbrukaren fortfarande är "tuff", står på egna ben och arbetar hårt. Men parallellt utvecklas också en dialogisk maskulinitet som bidrar till att göra den hegemoniska mindre stabil. Betoningen av faderskapet, värdering av det ekologiska och en öppenhet för känslor ingår här. Monologisk versus dialogisk maskulinitet har också tidigare diskuterats av bland andra Peter m.fl. (2000). Monologisk maskulinitet ligger nära det man skulle kunna benämna traditionell eller konventionell maskulinitet och som förutsätter ett för-givet-tagat avstånd till det feminina. Dialogisk maskulinitet, å andra sidan, involverar en högre grad av social öppenhet, en mindre behov av att betona kontroll över naturen och en öppenhet mot att dels begå misstag och dels att visa känslor (Peter m.fl. 2000).

Skogsbruket har också analyserats på liknande sätt som lantbruket. Brandth och Haugen (2005) har undersökt förändringen av den rurala maskuliniteten genom att studera en branschtidning; "Skogeieren". Maskuliniteten konstrueras i en symbios med maskiner vilket innebär

att teknologiska förändringar också medför förändringar i maskuliniteten. Resultaten grundar sig på en jämförelse mellan tidningens skildring av maskuliniteten i relation till skogen under tre olika tidsperioder, 1976, 1986 och 1996. Maskuliniteten 1976 handlar om hårt fysiskt arbete och om att bemästra naturen. År 1986 har denna man ersatts av den tekniskt kompetente maskinoperatören, professionen liksom entreprenörskapet är viktiga inslag. Behovet av ny kompetens och kvalificerade arbetsuppgifter bidrar till att skapa denna maskulinitet. År 1986 instiftas också organisationen ”Jenter i skogbruket”. Tio år senare, 1996, är det styrelserum, talarstolar och konferensbord som utgör viktiga attribut i den så kallade administrativa maskuliniteten. Mannen ska här behärska förhandlings-situationer snarare än väder och vind. Denna typ av ”organisationsman” har starkare kopplingar till urbana än rurala miljöer. Det kan tolkas som att det uppstår en konkurrens mellan det urbana och rurala symboliska rummet – där det urbana uppnår dominans. (Brandth & Haugen 2005) Det är dock en fördel för organisationsmannen om han kan påvisa en bakgrund i och kunskap om de mer praktiska sidorna av branschen vilket författarna tolkar som att den organisatoriska maskuliniteten blir accepterad eftersom den inkorporerar det rurala i det urbana. (ibid s. 118) Kanske finns det härmed anledning att vända på Campbell och Bells (2000) resonemang. Om vi utgår från att den hegemoniska maskuliniteten är urban kan vi tala om hur ”det urbana i det maskulina” bidrar till att skapa maskulinitet oavsett geografisk karaktär och framför allt att det bidrar till att skapa en allmänt accepterad maskulinitet till skillnad mot den ifrågasatta rurala maskuliniteten.

En förändring inom skogsbruket handlar om att när marknadspriserna på timmer går ner, förväntas skogsägaren satsa på servicenäringsen med anknytning till skogen; att exempelvis ta emot turister från urbana områden och arrangera olika typer av äventyrsresor. Brandth och Haugen menar att maskuliniteten därmed kommer att utgöras av en mix av rurala och urbana aspekter: ”We may say that they need to look like local foresters/native rural dwellers, think like businessmen and act like tourist hosts.” (Brandth & Haugen 2005:19). Synen på den rurala maskuliniteten som isolerad, fixerad och immun mot förändring stämmer således inte längre, om den nu någonsin har gjort det. Yrkeslivet i rurala områden har en historia av att vara mångfacetterat och att karakteriseras av mångsyssleri. Det betyder att omstruktureringsprocesser bidrar till att utmana existerande hegemoniska maskuliniteter (Brandth & Haugen 2005:20).

7 Avslutning: Rurala maskuliniteter och förändringspotentialer

Varje år i november presenterar SCB sina befolkningsdata. Denna presentation hänger ofta samman med en oro över befolkningsminskning i många kommuner. Rubrikerna säger att de unga flyr och att landsbygden förgubbas. Underförstått är att det är de handlingskraftiga som lämnar medan de som "blir kvar" behöver stöd. Denna bild återkommer i media såväl som i politisk retorik. Frågan är om denna retorik är till hjälp eller om den snarare försämrar förutsättningarna för utveckling. Att stanna på en plats kan också vara ett aktivt val som kan innehålla en betydande vilja till anpassning liksom en förmåga att se möjligheter i en begränsande verklighet. Manligt och kvinnligt skaps utifrån rumsliga tillhörigheter. Landsbygd respektive stad ger förutsättningar för uppbyggnad av olika könsidentiteter. Landsbygdsmän ger andra associationer än stadsbaserade män. Kvinnlighet associeras ofta med konsumtion och urbana miljöer. Media bidrar till att skapa och upprätthålla schablonbilder som också "levs" och praktiseras. Men "avvikelserna" från schablonbilderna är också levande och bidrar till förändringsprocesser. Avvikelserna berättar också om handlingskraft.

När detta skrivs pågår det som media kallar "kravaller" i Husby, en stadsdel i Stockholm. Bilar sätts i brand och stenar kastas på brandmän och poliser. Det är framför allt unga män som tar ut sin besvikelse och vrede på detta sätt – man talar om ett utanförskap när möjligheter till arbete och deltagande i samhället upplevs avlägsat. Knappast skulle så många dra slutsatsen att det handlar om ett uttryck för en "urban maskulinitet" – men det handlar om vad män "gör" i urbana områden. Är det föreställningen om "det rurala i det maskulina" som här tar sig uttryck i en urban miljö? Har den "farliga" och ohälsosamma maskuliniteten kommit till stan? Med ledning av hur långtidsarbetslösa män på landsbygden agerar så kan vi inte dra den slutsatsen. Snarare visar både det och andra exempel att vi inte ska dra för snabba slutsatser om rummets förutbestämda påverkan. Det vi däremot ska ta med oss är *att* det påverkar. Den lokala kontexten har betydelse och även om isärhållandet av det urbana och rurala har många nackdelar så kan det ge oss perspektiv. Miljöer som speglas mot varandra kan bidra till insikter om att vi inte ska dra snabba slutsatser om för-givet-tagna kopplingar mellan identitet och miljö.

8 Förändringspotential i fokus

I detta avsnitt argumenteras för att för-givet-tagna samband mellan rurala maskuliniteter, migration och arbetsmarknad inte är hållbara om vi vill främja en positiv utveckling av jämställdhet och genusrelationer i alla delar av landet. Fokusering på sådana samband riskerar att dölja viktiga områden med förändringspotential, områden där ”det händer” och som vi kan lära oss av. Det innebär inte att vi kan luta oss tillbaka och anta att jämställdheten är jämt fördelad eller att det kommer att lösa sig med kommande generationer – det innebär att utgångspunkten för jämställdhetsarbete måste vara genomtänkt och att ett alltför betonat isärhållande av det urbana och de rurala kan försvåra ett jämställdhetsarbete. Dels i urbana områden om det är så att staden framförs som oproblematisk och innehavare av en högre grad av jämställdhet – det kan osynliggöra de former av ojämställdhet som finns där men som kanske ser annorlunda ut än i rurala områden. Dels i rurala områden som kan uppfattas som ”fel” och där en positiv utveckling inte syns när det som kan kallas ”traditionella maskuliniteter” är det som betonas och diskuteras. Att uppmärksamma geografiska skillnader är både nödvändigt och fruktbart men hur detta sker är en både känslig och avgörande fråga.

Målet för jämställdhetspolitiken är att män och kvinnor ska ha lika makt att forma samhället och sina egna liv, men för att förstå och utveckla jämställdheten mellan könen är det viktigt att också beakta relationer mellan olika grupper av män. Maskuliniteter, förstått som manliga identiteter, skapas inte enbart i relation till femininiteter utan också i relation till exempelvis plats, kulturell tillhörighet, ålder och etnicitet.

Om vi återgår till Byes (2003) studie av manliga jägare och de lokala (rurala) jägarnas syn på den maskulinitet som de förknippar med de urbana männen i relation till hur man betraktar sig själv så är det inte givet att den ”tuffaste” maskuliniteten hänger ihop med ett ruralt liv. Vi bör vara försiktiga med att tillskriva män egenskaper beroende på var de bor eller var de är födda; egenskaper som kan ha utvecklats i särskilda områden men som reproduceras någon annanstans och som inte tar hänsyn till pågående förändringsprocesser. Det finns en risk att man glömmer bort att skilja mellan rurala maskuliniteter och rurala män.

Maskulinitet kan ses som en process som genomgår en ständig förändring. Den varierar över både rum och tid. Flera forskare visar

hur samhällsprocesser, som ekonomiska förändringsprocesser (t.ex. strukturförändringar) eller sociala och rumsliga processer (som migration) bidrar till förändrade maskuliniteter och feminiteter. Förändringsprocesser är viktiga att identifiera. Om man politiskt vill verka för ökad jämställdhet är det avgörande att se till pågående transformeringar; de utgör vägar in till ett fortsatt förändringsarbete. En utgångspunkt i ett för-givet-taget tillstånd riskerar att se förbi sådana möjligheter och snarare cementera existerande relationer. De förändringstendenser som har identifierats inom skapandet av olika rurala maskuliniteter påverkar i sin tur social och ekonomisk utveckling. Exempel på sådana förändringstendenser är en ökad social öppenhet och utveckling av en så kallad dialogisk maskulinitet. Här ingår bland annat betoning av faderskapet och värdering av miljön och naturen. I mäns strategier för att hantera vardagen, arbete och familj, finns ett större mått av gränsöverskridande och mix – olika situationer och förhandlingar kommer innehålla uttryck för olika maskuliniteter. Utrymme för variation är i sig en viktig grund för förändring.

9 Sammanfattning

Ämnesområdet män, maskulinitet, jämställdhet och geografiska aspekter av dessa är ett fält som omfattar många forskningsinriktningar och perspektiv. Fältet har studerats med en mängd olika metoder och material – statistik, intervjudata, skönlitterära texter och mediaframställningar är exempel på material som ger oss en insikt i hur mångfacetterad frågan om män, jämställdhet och regionala och lokala utmaningar kan vara. Föreliggande rapport har betonat betydelsen av hur manligheter konstrueras avseende regional eller lokal tillhörighet och har därmed också försökt belysa alternativa förståelser och tolkningar för att undvika det som skulle kunna kallas för rumsdeterministiska antaganden.

En utgångspunkt för denna rapport var det ofta återopade och problematiserade befolkningsmönster som innebär en överrepresentation av män i vissa glesbygder och en överrepresentation av kvinnor i storstäder. En sådan relation har inte *en* förklaring. Kvinnor och män flyttar till utbildning, arbete såväl som sociala nätverk. Samma orsaker gör också att man inte flyttar från en plats. En återkommande tanke är att såväl arbetsplatser som fritidsaktiviteter på landsbygden skulle vara ”manliga” i ett sådant avseende att kvinnor inte känner sig hemma eller delaktiga där. Det är inte något som har bekräftats i forskningen, däremot utgör arbetsplatser som gruvor, skogsindustrin liksom lantbruket ofta symboler för landsbygdens näringsliv och när fritiden ska beskrivas inleds det ofta med ”jakt och fiske”. Det finns en stark medvetenhet om att offentliga sektorn och turismnäringen, med många anställda kvinnor, är av stor betydelse. Kvinnor vistas också i skog och mark, äger hästar och är aktiva inom kultur och idrottsverksamhet. Men ”det manliga” är ofta det som syns och antas därför ibland förklara till exempel kvinnors migration från landsbygden. En fråga är om det också kan sättas i samband med den forskning som uppmärksammat en lägre flexibilitet hos män vad gäller arbetsmarknaden, en motvilja mot att närma sig otraditionella sektorer. Individens agerande hänger ihop med vilka alternativ som presenteras och synliggörs i det varjedagliga livet. Det finns också en tendens att det vi ser är det som bekräftar det vi redan vet. Synliggörande är ett viktigt begrepp – synliggörande av såväl kvinnors arbete och aktiviteter men också av mäns arbete inom exempelvis vård och omsorg.

Den ojämna befolkningsfördelningen av män och kvinnor kan tjäna som ett exempel på förekomsten av den urbana normen – det

vill säga att det existerar en rumshierarki där det som förknippas med det urbana har en högre position än det som förknippas med det rurala. I exemplet migrationsrörelser betyder det att det inte brukar framhållas som problematiskt att det bor fler kvinnor än män i städerna men att fler män än kvinnor på landsbygden är ett problem. Att stanna på landsbygden kan innebära att man betraktas som mindre ambitiös och utan mål. Om ett sådant synsätt blir utbrett kan det bidra till att förstärka bilden av en bygd eller region där individerna ses som problem snarare än som möjligheter och därmed som en plats man gärna lämnar. Viktigare att fokusera på är begränsningar i möjlighetsstrukturen avseende utbildning och arbete, en struktur som påverkar både män och kvinnor. En betydelsefull aspekt av möjlighetsstrukturen är den köns-segregerade arbetsmarknaden; idéer kring vilka arbeten som kan innehas av män respektive kvinnor och som riskerar att begränsa båda könens möjligheter.

Manlighet konstrueras utifrån flera perspektiv. Rurala maskuliniteter skapas dels utifrån, genom att man från ett utifrån (t.ex. urbant) perspektiv definierar vilken manlighet som förknippas med det rurala och dels inifrån – hur män ser på sig själva i en rural miljö. Även om inte särskiljandet mellan urban och rural maskulinitet dominerar mäns liv, är det en dikotomi som lätt kan tas fram och användas när den behövs. Det finns färdiga paket av konnotationer som är delaktiga i identitetsskapande. Det kan vara positivt genom att det innebär gemenskap och bidrar till formandet av en fungerande identitet, men det kan också vara negativt eftersom det kan innehålla stigmatisering, andrefiering och bidra till negativa självbilder.

Geografin har betydelse men sambanden är inte ensidiga och det finns en risk att man begränsar synen på människors kapacitet genom en regional stigmatisering. Det betyder inte att problem och regionala skillnader inte skall tas på allvar – men problemlösning bör inte grunda sig på att det är det rumsliga i sig (som det rurala) som orsakar problemet. Viktiga ingredienser i arbetet med att uppnå en ökad jämställdhet är att beakta de rumsliga mönster som kan identifieras och som visar att det finns regionala skillnader i levnadsförhållande, men också att undvika att koppla dessa mönster till för-givet-tagna förklaringar liksom att beakta hegemoniska rumsliga relationer, som förekomsten av en urban norm.

Hur ska vi då undvika att cementera bilder av män och kvinnor på landsbygden i relation till städerna? Vikten av språkbruket har

synliggjorts i debatten kring hur vi talar och skriver om utrikesfödda och på många områden har språkbruket liksom attityderna förbättrats. Även om problem kvarstår finns det lärdomar att hämta, vi bör undvika generaliseringar vad gäller såväl nationell som regional tillhörighet.

För att lösa konkreta problem med utbildningsnivå och utflyttning behövs det förändringar av idéer och attityder såväl som förändringar av möjlighetsstrukturen. Vikten av utbildning bör framhållas i alla miljöer och en arbetsmarknad i förändring kräver nya kompetenser. Utökad kunskap om sådana kompetenser liksom möjligheter att förvärva dem är avgörande för mäns och kvinnors möjligheter på landsbygden.

En omvandling av arbetsmarknaden kan utgöra en öppning för förändring genom att individer omprövar tidigare beslut och exponeras för tidigare okända möjligheter. En ständigt levande diskussion kring jämställdhet och kvinnors och mäns möjligheter – men utan ”regional andrefiering” – främjar den process som ska generera en ökad jämställdhet. En önskvärd och progressiv ansats fokuserar pågående förändringar och söker utökad kunskap kring öppningar för förändringsarbete.

Referenser

- Abrahamsson, L. & Waara, P. 2005. *Många manliga män. En studie om hur kvinnor och män skildras i norrbottnisk massmedia*. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Bell, D. 2006. *Cowboy Love*. I: Campbell, H., Bell, M. M. & Finney, M. [red] 2006. *Country Boys. Masculinities and Rural Life*. The Pennsylvania State University Press. Pennsylvania.
- Bjarnason, T. & Thorildson, T. 2006. *Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities*. *Journal of Rural Studies* 22(3), 290–300.
- Boulden, W. T. 2001. *Gay Men Living in a Rural Environment*. *Journal of Gay & Lesbian Social Services* 12(3–4), 63–75.
- Brandth, B. 1995. *Rural masculinity in transition: Gender images in tractor advertisements*. *Journal of Rural Studies* 11(2), 123–133.
- Brandth, B. 2002. *Gender identity in European family farming: A review of literature*. *Sociologia Ruralis* 42(3), 181–200. Brandth, B. & Haugen, M. S. 2000. From lumber jack to business manager. *Journal of Rural Studies* 16; 343–355.
- Brandth, B. & Haugen, M. S. 2005. *Doing Rural Masculinity – From Logging to Outfield Tourism*. *Journal of Gender Studies* 14(1), 13–22.
- Bye, L. M. 2003. *Masculinity and rurality at play in stories about hunting*. *Norwegian Journal of Geography* 57(3); 145–153.
- Campbell, H. & Bell, M. M. 2000. *The Question of Rural Masculinities*. *Rural Sociology* 65(4), 532–546.
- Campbell, H., Bell, M. M. & Finney, M. 2006. *Masculinity and Rural Life: An Introduction*. I: Campbell, H., Bell, M. M. & Finney, M. [red] 2006. *Countryboys. Masculinity and rural life*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Cody, P. & Welsh, P. 1997. *Rural Gay Men in Northern New England: Life Experiences and Coping Styles*. *Journal of Homosexuality* 33(1), 51–67.
- Connell, R. W. 1995. *Masculinities*. University of California Press.
- Creed, G. W. & Ching, B. 1997. *Knowing your place: Rural identity and cultural hierarchy*. Routledge.

- Dahlström, M. 1996. *Young women in a male periphery — Experiences from the Scandinavian north*. Journal of Rural Studies 12(3), 259–271.
- Doan, P. 2007. *Queers in the American city*. Gender, Place and Culture 14(1), 57–74.
- Eriksson, M. 2010. *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North*. GERUM, Kulturgeografi 2010:2. Kulturgeografiska institutionen, Umeå Universitet.
- European Commission. 2012. *The Role of Men in Gender Equality – European strategies & insights*. Study on the Role of Men in Gender Equality. December 2012.
- European Commission. *Employment, Social Affairs and Inclusion*. Europé 2020 initiatives. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=956&langId=en>. 2013-09-16.
- Flygare, I. 1999. *Generation och kontinuitet. Familjejordbruket i två svenska slättbygder under 1900-talet*. Institutionen för landskapsplanering. Avdelningen för Agrarhistoria. Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Forsberg, G. 1998. *Regional variations in the gender contract: Gendered relations in labour markets, local politics and everyday life in Swedish regions*. Innovation: The European Journal of Social Science Research 11(2), 191–209.
- Forsberg, G. 2001. *The difference that space makes. A way to describe the construction of local and regional gender contracts*. Norsk Geografisk Tidsskrift 55(3), 161–165.
- Forsberg, G., 2008. *På gränsen till genusbrott*. I: Berger, S. [red.] Regional utveckling – om produktion, livskvalitet och inflytande. Karlstad: Karlstad University Press.
- Forsberg, G. & Stenbacka, S. 2013. *Mapping Gendered Ruralities*, European Countryside, 5(1), 1–20.
- Forsberg, G. & Stenbacka, S. (kommande) *Creating and Challenging Gendered Ruralities – Analysing place-specific gender contracts*.
- Forsberg, G. Lundmark, M. & Stenbacka, S. 2012. *Demografiska myter. Föreställningar om landsbygden – mer myter än faktiska fakta*. Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB.

- Grubbström, A., Stenbacka, S. & Joosse, S. [kommande] *Balancing family traditions and business. Gendered strategies for reaching future resilience among farmer students.*
- Helve, H. [red] 2003. *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden.* Temanord 2003:519. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Jamieson, L. 2000. *Migration, place and class: Youth in a rural area.* Sociological Review 48(2), 203–223.
- Jansson, A. 2013. *The Hegemony of the Urban/Rural Divide: Cultural Transformations and Mediatized Moral geographies in Sweden.* Space and Culture 16(1), 88–103.
- Javefors Grauers, E. 2003. *Kvinnor och män som jordbrukare.* NUTEK.
- Joelsson, T. 2013. *Space and Sensibility. Young Men's Risk-Taking with Motor Vehicles.* Linköping Studies in Arts and Science. Dissertations No. 574. Linköping University.
- Johansson, S. 1999. *Genusstrukturer och lokala välfärdsmodeller. Fyra kommuner möter omvandlingen av den offentliga sektorn.* Geografiska Regionstudier nr. 40. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Johnson, L. C. 2008. *Re-placing gender? Reflections on 15 years of Gender, Place and Culture.* Gender, Place and Culture 15 (6), 561–574.
- Kåks, H. 2011. *Ung och fri? I: Möller, P. [red] Vem bygger landet? Om unga vuxna i den regionala utvecklingen.* Gidlunds bokförlag, 15-25.
- Lindsay, C., McCracken, M. & McQuaid, R. W. 2003. *Unemployment duration and employability in remote rural labour markets.* Journal of Rural Studies 19, 187–200.
- Liepins, R. 2000. *Making Men: The Construction and Representation of Agriculture-Based Masculinities in Australia and New Zealand.* Rural Sociology 65(4), 605–620.
- Little, J. & Austin, P. 1996. *Women and the rural idyll.* Journal of Rural Studies 12(2), 101–111.
- McDowell, L. 2003. *Masculine identities and low-paid work: young men in urban labour markets.* International Journal of Urban and Regional Research 27(4), 828–848.
- Mingay, G. E. 1989. [ed.] *The Rural Idyll.* London. Routledge.

- Munkejord, M. C. 2009. *Hjemme i Nord. En analyse av stedsopplevelser med utgangspunkt i kvinnelige og mannlige innflytteres fortellinger om hverdagsliv i Havøysund og Vadsø, Finnmark*. Avhandling. Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning. Universitetet i Tromsø.
- Möller, P. [red] *Vem bygger landet? Om unga vuxna i den regionala utvecklingen*. Gidlunds bokförlag
- Ni Laoire, C. 2002. *Young farmers, masculinities and change in rural Ireland*. *Irish Geography* 35(1), 16–27.
- Nilsson, K. 2001. *Migration among Young Men and Women in Sweden*. GERUM, Kulturgeografi 2001:2. Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet. Umeå.
- Oskarsson, M. 2011. *Det (o)jämlika medborgarskapet – politisk alienation vs politisk integration*. I: Holmberg, S., Weibull, L. & Oscarsson, H. [red] *Lycksalighetens ö. Fyrtioen kapitel om politik, medier och samhälle*. SOM-undersökning 2010, SOM-rapport nr 52. Göteborg: SOM-institutet.
- Peter, G., Bell, M. M., Jarnagin, S. & Bauer, D. 2000. *Coming Back Across the Fence: Masculinity and the Transition to Sustainable Agriculture*. *Rural Sociology* 65(2), 215–33.
- Pettersson, K. & Arora-Jonsson, S. 2009. *Den osynliga entreprenören. Genus och företagande i de gröna näringarna*. Stockholm: Lantbrukarnas Riksförbund, LRFs Jämställdhetsakademi. 2009.
- Rye, J. F. 2006. *Rural youths' images of the rural*. *Journal of Rural studies* 22, 409–421.
- Stenbacka, S. 2001. *Landsbygdsboende i inflyttarnas perspektiv. Intention och handling i lokalsamhället*. Geografiska Regionstudier nr. 42. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Stenbacka, S. 2008. *Rural identities in transition: Male unemployment and everyday practice in the North of Sweden*. I: Asztalos Morell, I. & Bock, B.B. [Eds.]. *Gender regimes, citizen participation and rural restructuring*. Amsterdam: Elsevier. 83–111.
- Stenbacka, S. 2011. *Othering the rural: About the construction of rural masculinities and the unspoken urban hegemonic ideal in Swedish media*. *Journal of Rural Studies* 27, 235–244.

- Stenbacka, S. & Forsberg, G. 2013, *Rumsliga genusanalyser med aktören i fokus*, I: Förte, A; Kranvik, B; Gunnerud Berg, N & Dale, B. [eds.] Å Finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser, Trondheim: Akademika forlag.
- Svensson, L. 2006. Vinna eller försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter. Linköping: Linköping Studies in Arts and Science.
- Svensson, L. 2011. *Ungdomars bristande intresse för lokal utveckling – en självuppfyllande profetia?* I: Möller, P. [red] Vem bygger landet? Om unga vuxna i den regionala utvecklingen. Gidlunds bokförlag, 26–38.
- Thissen, F., Droogleevert Fortuijn, J., Strijker, D. & Haartsen, T. 2010. *Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën*, The Netherlands. *Journal of Rural Studies* 26, 428–436.
- Vanderbeck, R. M. & Morse Dunkley, C. 2003. *Young People's Narratives of Rural-Urban Difference*. *Children's Geographies* 1(2), 241–259.
- Wiborg, A. 2004. *Place, Nature and Migration: Students' attachment to their Rural Home Places*. *Sociologia Ruralis* 44; 416–432.
- Waara, P. 1996. *Ungdom i gränsland*. Umeå. Boréa bokförlag.
- Waara, P. 1998. "Between the border". *YOUNG, Nordic Journal of Youth Research* 6, 38–52.
- Waara, P. 2011. *Mellan något och någon – forskning om ungdom på landsbygden*. I: Möller, P. [red] Vem bygger landet? Om unga och vuxna I den regionala utvecklingen. Gidlunds förlag, 114–129.